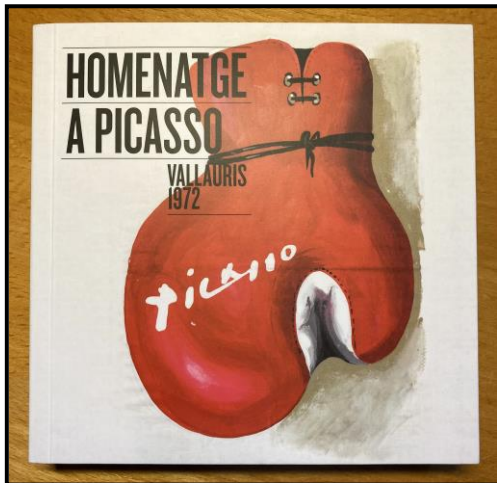

ressò mont-rogenç

“UN LIBRO ES UN ARMA”: ELS ATEMPTATS A LA CULTURA (ANYS SETANTA) EN UNA EXPOSICIÓ A BARCELONA

Martí Rom
www.martirom.cat

22-05-2022

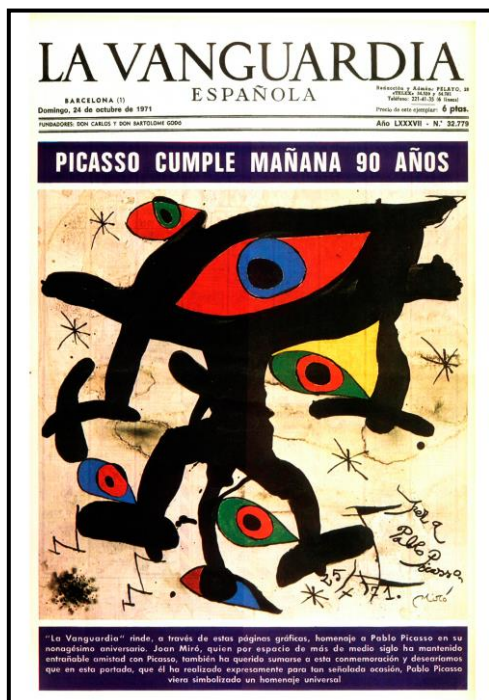
El 18 de maig es va inaugurar a l'Espai VolArt de la Fundació Vila Casas, de Barcelona, l'exposició "Homenatge a Picasso. Vallauris 1972". S'hi pot veure (continuadament) el meu documental "Un libro es un arma" (1975).

El 22 de novembre de 1971 un escamot de l'extrema dreta va cremar el "Taller de Picasso", del carrer de la Plata núm. 5 de Barcelona. Es trobava en els baixos de la casa on Picasso havia tingut un estudi que compartia amb Manuel Pallarès (el seu amic d'Horta de Sant Joan). Uns dies abans, el 16 d'octubre, l'Ajuntament de Barcelona hi havia col·locat

una placa commemorativa. Picasso feia 90 anys el 25 d'octubre. "La Vanguardia" del dia anterior ho publicava a la portada amb el títol "Picasso cumple mañana 90 años": un gran dibuix de Miró dedicat a Picasso.

No seria el primer atemptat. Fins la mort de Franco hi hauria una munió de casos

semblants. Cremaven -o ho intentaven-, llibreries que tenien llibres que no els agradaven, assaltaven i omplien de pintades associacions, revistes, teatres o cinemes (que tampoc els agradaven). Per exemple: el Cinema Balmes perquè projectaven la pel·lícula "La prima Angelica" de Carlos Saura, que tractava sobre la Guerra Civil (11 de juliol de 1974) o el Teatre Capsa perquè feien l'obra de Bertold Brecht "Terror y misèria del Tercer Reich" (3 de gener de 1975).

En aquells inicis dels setanta jo estudiava a l'Escola d'Enginyers, a la Diagonal. Aviat em vaig incorporar al "Cine club Ingenieros". La Universitat bullia d'activitats polítiques i culturals. Teníem consciència que el règim s'acabava. Jo ja havia fet algun curt amb una càmera de 16 mm. que tenia el departament de Mecànica de l'escola que utilitzaven per

enregistrar les seves proves.

El 2 de juliol de 1974 aquells bàrbars van aconseguir cremar “Distribuciones de Enlace”. Aquesta, agrupava vuit editorials rellevants (Laia, Fontanella, Península 62, Anagrama, Lumen, Cuadernos para el Diálogo, Barral i Tusquets). Es va cremar gran part del fons editorial. L'onada d'indignació va recórrer la premsa de l'època.

Feia temps que jo ja m'havia començat a interessar per aquests casos. Recollia notícies de la premsa sobre aquests atemptats. Casualment, havia començat per aquell del “Taller de Picasso” (22 de novembre de 1971). Aviat el feix de textos sobre aquell feixisme ultraviolent, que es resistia a desaparèixer, omplia un arxivador. Aquell atemptat de “Distribuciones de Enlace” em va fer decidir que era el moment de preparar un documental.

Primer vaig muntar un dossier de 54 pàgines amb aquells retalls de diari sobre atemptats

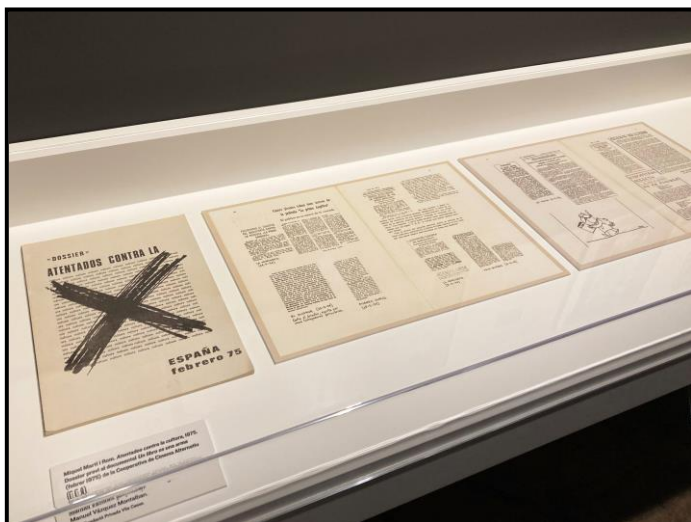
“Distribuciones de Enlace”

de l'extrema dreta, és a dir, del franquisme ancorat en el seu passat gloriós. L'escriptor Manuel Vázquez Montalbán va fer la introducció, “Los atentados ultras en el juego de la represión legal y la represión ilegal”. Començava: “*La violencia ultra en la España actual no puede sorprender a nadie y mucho menos que los que hoy detentan un poder al fin y al cabo heredado como consecuencia de un importante acto ultra: la guerra civil. La reaparición de los ultras con su violencia subterránea es precisamente una consecuencia de que toman conciencia de la crisis de un sistema de poder heredado de la guerra...*”. Acabava: “*Nunca han comprendido que los libros y la películas siempre van interrelacionados con la conciencia histórica de la sociedad. Y esa conciencia, dinámica, crítica, no hay quien la pare*”.

A la primera pàgina del dossier s'esmentava que el 10 de maig de 1933, els joves nazis, a Berlín, van cremar llibres a la Universitat. Que l'11 de setembre de 1973, aleshores tan proper a nosaltres, a Santiago de Xile, soldats que feien el cop d'estat contra Allende cremaven els llibres que els hi semblaven sospitosos.

També es reproduïa un fragment d'una entrevista a uns joves que venien condecoracions de l'Alemanya de Hitler a la plaça Reial de Barcelona: “*No nos interesa, repito. Quemar la marquesina de un cine o una miserable librería, es una estupidez. Esas cosas, si se hacen, hay que hacerlas de verdad, arrancar el mal de raíz. Una vez en el poder, nosotros organizaremos nuestro día del libro, quemando absolutamente toda la basura roja que anda suelta por ahí. Una gran pira como en la toma de poder de Hitler... Mejor: todos los rojos y los judíos en los pisos superiores del Colegio de Arquitectos de Barcelona y todos los libros de ideología marxista, en los de*

abajo. Se les prende fuego a los libros y todos solucionado...” (“Diario de Barcelona” del 25 d’octubre de 1974).

Vaig aprofitar que treballava a la Comissió de Publicacions del Departament d’Alumnes (C.P.D.A.) de l’Escola d’Enginyers, on fèiem els apunts que ens passaven els catedràtics i els venien als alumnes, per imprimir en offset uns 1.200 exemplars del dossier. Era a cost zero. Després els veníem a sessions de cine clubs, a associacions, llibreries... El preu de venda era molt assequible i venent-los tots es va aconseguir cobrir el pressupost

del documental (pel·lícula de 16 mm. professional i estudi de muntatge i sonorització). Exemplars d’aquell dossier en van arribar fins i tot a la “Llibreria Tres i Quatre” de València. Es va publicar al febrer de 1975. Franco moriria el 20 de novembre d’aquell any.

En paral·lel, el Departament d’Activitats Culturals (D.A.C.) de la Delegació d’Alumnes de l’Escola d’Enginyers vàrem organitzar una gran exposició i venda del fons que no s’havia cremat a “Distribuciones de Enlace”.

El títol del documental “Un libro es un arma” és l’inici d’una frase del llibre “Fahrenheit 451” (1953) Ray Bradbury. “*Un libro es un arma cargada en la casa de al lado. Quémallo. Quita el proyectil del arma...*”. El llibre tracta d’un futur (llunyà?) en el qual estaria prohibit tenir llibres. Un cos de “bombers” és l’encarregat d’anar a les cases on s’han trobat llibres i cremar-los. Malgrat tot, els “llibres” persisteixen a les ments d’uns pocs humans que han decidit viure aïllats del “món humà” i els han memoritzat. Cadascú sap un llibre de memòria. El 1966 François Truffaut en va fer una pel·lícula del mateix títol (1966). Són molt recomanables tant el llibre com el film.

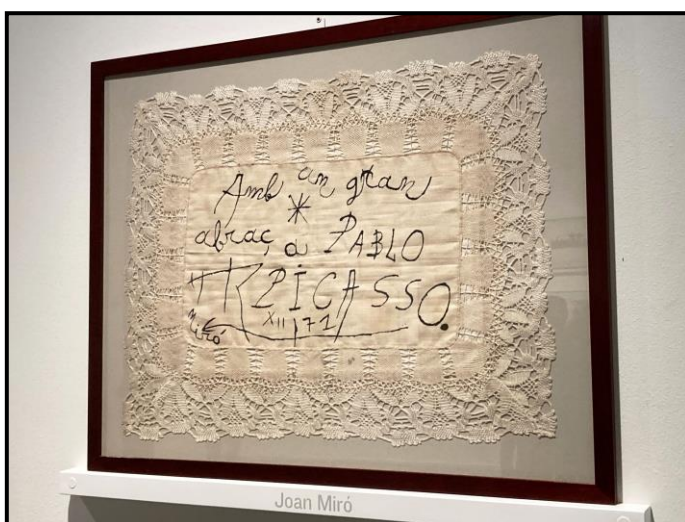
A més d’imatges d’algun dels indrets dels atemptats i moltes fotografies d’altres, al documental hi ha dues entrevistes a llocs on van patir la fúria dels *salvapàtries*. Vaig enregistrar Joaquim Romaguera de la llibreria Viceversa del carrer d’Enric Granados núm. 114 (fa anys que no existeix) i a Jordi Costa un dels dos propietaris del “Taller de Picasso” del carrer de la Plata núm. 5 (a tocar del passeig de Colón i prop de la Via Laietana). També a tres persones relacionades amb “Distribuciones de Enlace”: Faustino Linares (gerent), Beatriz de Moura (Tusquets Editores) i Alfonso Carlos Comín (1933-1980). Aquest era

enginyer i una rellevant personalitat política. Havia estat un notori antifranquista. El 1973 havia creat “*Cristianos por el socialismo*” i el 1974 “*Bandera roja*”, incorporant-se posterior al comunista “Partit Socialista Unificat de Catalunya” (PSUC).

“Un libro es un arma” acaba amb les reflexions d’Alfonso Carlos Comín: “*Vivimos en un país en que la querella cultural es una materia de primera magnitud, en la que unos luchamos con las armas de la inteligencia y otros luchan con las armas de la violencia, del fuego, de la bomba y del atentado... Mi apunte, respecto a la erradicación de estos sectores se apoya en definitiva en una especie de acto de fe, que es que la cultura no se entierra, es decir la cultura la puedes incinerar pero no la puedes enterrar, es decir que de un modo u otro las cenizas de los libros son semillas que van a reproducirse ampliamente...*”.

A la banda sonora hi vaig posar, entre d’altres, una cançó dels voluntaris feixistes italians a la Guerra Civil. Casualment, era la mateixa música que la famosa “Y viva España” de Manolo Escobar (Belter, 1972). Sols canviava la lletra¹.

L’exposició de l’Espai VolArt, “Homenatge a Picasso. Vallauris 1972”, que estarà oberta fins al 2 d’octubre, és un ampli treball de recerca al voltant d’aquell atemptat al “Taller de Picasso” de Barcelona (22 de novembre de 1971) i del que va patir la “Galeria Theo” de Madrid unes dues setmanes abans (29 d’octubre de 1971). Dèiem que Picasso havia fet 90 anys el 25 d’octubre. La seva comissària Nadia Hernández Henche per un costat ha recuperat molt material gràfic de l’època sobre aquests casos, i per altre ha aconseguit reunir per a l’exposició els “tapets” que molts artistes van dedicar com a desgreuge a Picasso.

Quan va succeir aquell atemptat al “Taller de Picasso”, un dels propietaris, Santiago Palet, esperonat per, entre d’altres, Antoni Tàpies, va plantejar de fer una mena d’homenatge reivindicatiu a la figura de Picasso. Per cert, uns dies després de l’atemptat Santiago Palet fou atacat per tres persones que el varen ferir al coll amb una navalla; li van caldre sis punts de sutura. Recuperat de l’ensurt, va escriure una carta a molts artistes plàstics, principalment, per

demanar si volien col·laborar fent una obra sobre un format estàndard per a tothom. Aquest era un “tapet”, un petit cobretaula, una peça de cotó blanc rematada amb una blonda a tot el seu voltant². Per esquivar la censura, es varen enviar aquets “tapets” per correu postal; d’igual manera es retornaven. Fou un èxit. Varen col·laborar uns 250

¹ Podeu ampliar aquesta informació en el text “Y Viva España” de Manolo Escobar (i el cinema marginal antifranquista), publicat al web de “**Ressò Mont-roigenc**” el 30 de novembre de 2017. Vegeu: <https://ressomont-roigenc.cat/y-viva-espana-de-manolo-escobar-i-el-cinema-marginal-antifranquista/>

² Segons s’explica en el catàleg de l’exposició aquests “tapets” van ser confeccionats per unes religioses d’un convent del barri barcelonès de la Bonanova.

artistes i personalitats de la cultura. Del món de l'art: Joan Miró, Antoni Tàpies, Alexander Calder, Eduardo Chillida, Modest Cuixart, Joan Ponç, Josep Grau Garriga, Antonio Saura, Equipo Crónica, Juan Genovés, Arranz Bravo, Cesc... De la cultura: Pau Casals, Rafel Alberti, Joan Brossa, Camilo José Cela, Pablo Neruda, Paloma Picasso... N'hi ha de tota mena: dibuixos, pintures, collages, gravats, poesies...

Es va oferir a aquell Ajuntament de Barcelona de les darreries del franquisme de fer una exposició però no van gosar. Era conegut que Picasso era comunista. Finalment es va fer a Vallauris (del 23 de setembre al 5 de novembre de 1972), prop de Cannes, on hi havia viscut Picasso.

La comissària Nadia Hernández Henche explica, en el molt interessant i lluït catàleg, que fa anys va connectar amb ella el propietari de l'Hotel Mas de Torrent, a prop de Pals (Baix Empordà) per esbrinar què era aquella col·lecció de obres que hi havia al menjador de l'hotel; l'havia comprat l'antic propietari Gianni Figueres. Finalment aquesta col·lecció la va adquirir el gran mecenes català d'art Antoni Vila Casas. Entre d'altres, seu és el Museu Can Framis del Poble Nou barcelonès. I ara, finalment, s'exposa al seu Espai VolArt del carrer d'Ausiàs March.

Addenda

És emocionant poder veure el “tapet” que va fer el “mont-rogenic” Joan Miró, datat el desembre de 1971. Es troba en un lloc rellevant de l'exposició.

També ho és veure a l'exposició que, a la coberta de la revista “Triunfo”, un far de llibertat en aquells anys, dedicada als noranta anys de Picasso, hi ha aquell famós arlequí de 1923 on el model fou el nostre “Cintu Quadrus”, Jacint Salvadó.

Per cert, després de “Un libro es un arma”, vaig fer “Can Serra, la objección de conciencia en España” (1976). Casualment el dia anterior a la inauguració d'aquesta exposició, el dimarts 17 de maig, en el programa de TV3 “Sense ficció” varen passar el documental “Mil anys de presó, adéu a la mili”. La munió d'imatges sobre el primer grup d'objectors de consciència d'Espanya, que estaven en el barri Can Serra de l'Hospitalet de Llobregat, són d'aquell documental meu esmentat anteriorment³. Aquests documentals els vaig fer en el si de la “Cooperativa de Cinema Alternatiu”.

³ Sobre “Can Serra, la objección de conciencia en España” podeu consultar el text “Acte pels 45 anys de l'objecció de consciència a Espanya (i un documental)”, publicat al web de “**Ressò Mont-rogenic**” el 23 de juliol de 2021. Vegeu: <https://ressomont-rogenic.cat/acte-pels-45-anys-de-lobjeccio-de-consciencia-a-espanya-i-un-documental/>